

1970 - 1979

Ook bekend onder de benamingen:

centsprenten, oortjesprenten, kinderprenten, pestbladen, eenbladdrukken, heilingen, beeldekenspapier, mannekensbladen

en

duimsprenten ...

Maar wat is er in Nederland gepubliceerd over deze drukwerken? Met de komst van (DELPHER) is het mogelijk geworden om ruim 1 miljoen historische kranten, tijdschriften en boeken uit de collectie van de Koninklijke Bibliotheek op deze benamingen te onderzoeken.

Met dank aan Marty van Oortmerssen – Basart is dit onderzoek in 2017/2018 uitgevoerd met als resultaat een unieke bron voor zowel de professional als voor in de prentkunst geïnteresseerde.

Waar mogelijk zijn afbeeldingen aan de nieuwsartikelen toegevoegd uit de databank van het Rijksmuseum, Geheugen van Nederland, DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse letteren) en Historische Drukkerij Turnhout.

MUSEUM 'T OUDE SLOT

17-09-1971 Nieuwsblad van het Noorden.

Drie eeuwen Noord-Nederlandse Kinderprenten. We worden tegenwoordig geboeid door alles wat primitief is, een reactie op onze overbeschaving? Dit boek komt weer juist op tijd. Bidprentjes en "Heilingen" (in Friesland heten centsprenten nog altijd zo) vormden in de Middeleeuwen door de uitvinding van de boekdrukkunst eens het begin. Later, in 17de eeuw (door de hervorming?) kregen ze een meer educatief karakter, ze bedoelden leermiddelen te zijn, maar hoe! Je vindt er de grootst mogelijke nonsens in, maar ook nog stichtelijke ideeën: leuke sentimentele voorstellingen van "geloof" en "liefde" – echt aandoenlijk. De trap des levens, of de trap met de twaalf apostelen, Christus hoog in het midden.

Prentnr.111
Zie, jeugd! dit prenttafreel: 't wyst aan,
Door beelden, die op trappen staan.
Prentmaker J.Robyn.
Uitgever Erven Weduwe Cornelis Stichter. Amsterdam 1715-1813.
Omschrijving: Trap met Christus en zijn twaalf apostelen. In de centrale opening in de trap een voorstelling van de Kruisiging. Onder de voorstelling een vers in twee kolommen.
Houtsnede; tekst in boekdruk.
Afmeting 411x326 mm.

Bijbelse voorstellingen: "de Zundvloet" Genesis 7… Natuurlijke historie, beschrijving van steden, transportmiddelen, dieren, schepen, wagens… Alles voor de arme jeugd en de bijna-analfabeten. Een internationale kunst waarin houtsneden tot versletens toe gebruikt werden, volkomen willekeurig met tampons gekleurd, totdat op beter papier de steendruk opkwam. Toen was het met de volksprent in houtsnede vrijwel afgelopen. Groningen heeft er blijkbaar geen rol in gespeeld, Friesland nog wel. De meeste uitgevers zaten in Amsterdam, Rotterdam, aan de IJssel, in het zuiden. Ik moet bekennen dat ikzelf vroeger me in "Het boek van Trijntje soldaat" en "Het boek van Minne Koning" sterk door die gekke oude centsprenten heb laten inspireren, maar ik was de enige niet! Ook Felix Timmermans en Edgar Tytgat zijn niet ontkomen aan hun charme. Zelfs Picasso en Dérain hebben wel eens een "volksprent" gemaakt.
En de moderne beeldverhalen van Mickey Mouse, Popey de Sailor etc., zijn eigenlijk nog hun nazaten als ik dat zo mag noemen. Maar ze missen het primitieve dat ons juist in die oude prenten zo boeit! Johan D.

02-10-1971 Provinciale Zeeuwse Courant.

Drie eeuwen Kinderprenten. Heel gek zit het met die prenten, die toch een stukje van onze culturele erfenis vormen. Men heeft er nooit aan gewild. Ze zijn blijkbaar als onbelangrijk, onvolwaardig, te verwaarlozen beschouwd. Er zijn dan ook maar enkele verzamelaars en er is zelden iets over gepubliceerd. Het wordt ook steeds moeilijker om er aan te komen". Mr. C.F. van Veen is een van de weinige connaisseurs en collectioneurs in de te lang gemeden "Sprookjestuin van de kinderprent"… Wat hem vooral belang inboezemt is de wereld, die hij met zijn derde oog achter de veelal primitieve afdrukken op verkenning ziet wachten. In elke prent zit wel een – gelukkig denkbeeldig – gaatje als uitvalspoort voor zo'n ontdekkingsreis. "Wat een geinige, zinnelijke benadering van kinderen. En dat een paar eeuwen lang. Nooit tendentieus, nooit pretentieus, nooit "boodschapperig". En elk denkbaar onderwerp kwam aan bod. Zelfs met een stomdronken kop kun je er niet een, hoe zot ook, verzinnen, dat niet een keer tot een kinderprent werd verwerkt.

Prentnr. 54. Verfoeijelijke dronkenschap,
Brengt menig een ten laagsten trap.
Uitgever Jan de Lange/ Erve Wijsmuller, Deventer 1828-1849.
Omschrijving: Oblong centsprent met afbeeldingen van bezigheden van volwassenen: dronken zijn, stoeien, roken en bierdrinken, kaartspelen, poffertjes bakken, laarzen maken, zakkenrollen, een hondendresseur, hansworst, het balletje-balletjespel, boze echtgenotes.
Bevat tweeregelige rijmende onderschriften.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting: 34x43 cm.

Sex ook, waarachtig wel. “Hier gaet Jan nu met sijn Trijntje – in het Bed agter ‘t Gordijntje”… Datering van de prenten is voor de kenner niet zo’n kunst, omdat zij praktisch altijd naam en adres van de drukker-uitgever vermelden. Maar dan blijft ook nog de vraag of de (hout)blokken, waarin de afbeeldingen werden gesneden, niet al veel ouder zijn. Die werden vaak steeds weer opnieuw gebruikt. Er zijn ook gevallen bekend, dat drukkers ramsjpartijen oude blokken opkochten. De in het boek op ware grootte, soms in kleur afgedrukte, naar onderwerp gerangschikte prenten worden evenwel door veel grotere raadsels omgeven. Vooral in de 17e en begin 18e eeuw, toen onze lage landen toch eigenijk ook nog lege landen waren, in astronomisch-grote aantallen konden worden verspreid? Van drukker/uitgever Boudewijn de Preys, van wie overigens nu nog maar één prent bekend is, weet men, dat bij zijn overlijden op 9 november 1672 de “winkel-voorraad” 21.000 prenten omvatte. En er zijn heel wat van die drukkers-uitgevers geweest.

Een prent met 30 afbeeldingen van verschillende ambachten en beroepen. Vervaardiger Boudewijn de Preys, 1640-1650.

Nog mysterieuzer is hun verdienste bij de verkoop van een prent voor de minste munt: een duit. Daarvoor moesten dan lompen worden verzameld en tot papier worden verwerkt, moest dat papier worden gesneden en werden blokken gemaakt of gekocht, diende de tekenaar te worden betaald en de tekst te worden gezet, moesten de prenten na het afdrukken worden ingekleurd – heel primitief met tampons: rode, blauwe en soms gele vlekken op willekeurige plaatsen – en vervolgens naar heinde en ver worden getransporteerd, waarbij dat laatste gezien de toemalige vervoermiddelen wel erg ver was… Het meest populair zullen wel de series "De verkeerde wereld" zijn geweest, die steeds weer opdoken en waarbij alles op z'n kop werd gezet, verder natuurlijk de karikaturen…

Prentnr. 52 Maar zie toch wat vieze kwasten,
Kon men hen van den neus ontlasten
Regardez quels hommes bizarres,
Si de leur nez, on pourait les débarrasser
Maker Franciscus Antonius Beersmans, Turnhout 1866-1902.
Omschrijving: Blad met 25 komische voorstellingen van figuren met grote en misvormde neuzen.
Onder elke voorstelling een onderschrift in het Nederlands en het Frans.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 428x336 mm.

Maar via bijbelse prenten, portretten, dierenafbeeldingen, de plaatjes van vreemde volkeren en hun kleding werd de op de meest onbeholpen manier onderwezen jeugd ook echt wijzer. Zelfs “actualiteiten”, die op de prenten-uitgever indruk hadden gemaakt, bereikten vroeg of (vooral) laat de kinderen. Zo zagen zij de Lutherse kerk in Amsterdam in vlammen opgaan en Montgolfier met zijn “Luchtbol” (ballon) de wolken beklimmen. Een Clinge Doorenbos uit die dagen, van oordeel dat de mens nu ook figuurlijk wel zijn hoogste doel had bereikt, rijmde erbij: “O Overgroot vermogen van ‘t Menselijk Vernuft. Want wie had ooit getracht – te reizen door de Lucht – voor dit was uitgedacht”? En hoe kon de Nederlander beter worden gekarakteriseerd dan met het volgende vers: “Het Neerlands hart is onze hulde waard – Door Deugd en Godsvrucht is hun rijk vermaard. Zijn lijdende evenmensch te helpen waar hij kan is de eerste, duurste pligt van elk rechtschapen man”. Dit in het midden van de 19e eeuw, toen de kinderprent – op steeds beroerder papier en nog altijd lang niet zo mooi in de kleur als de buitenlandse platen – al bijna het loodje had gelegd.
Maar we zijn met de kinderprenten de andere landen wel voor geweest. Het is eigenlijk begonnen met afbeeldingen van heiligen die onze verre voorvaders aan hun wand prikten om zich tegen allerlei kwalen te verzekeren. Pest, kiespijn, buikloop, overal had je wel een heilige voor.

LEVENSBESCHRYVING
VAN DEN
H. ROCHUS.
Byzonderen patroon tegen de Pest en besmettelyke Ziektens.
GEBED.
Te VENLO, by de Weduw H. BONTAMPS, 1815

Prentnr. 80 Levensbeschryving van den H. Rochus. Byzonderen patroon tegen de pest en besmettelyke ziektens.
Uitgever Weduwe H. Bontamps, Venlo 1815.
Omschrijving: De heilige Rochus staand met een pelgrimsstaf. Achter zijn benen ligt een hond met een appel in zijn bek. Rondom de voorstelling een Bijbeltekst en een gebed.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 385x331 mm.

Bij de reformatie werden ze om zeep gebracht. Toen kwamen de volksprenten tot die als “afdragertjes” van de nu eenmaal altijd een stukje opschuivende cultuur naar de kinderen afzakten”. Daar begint de geschiedenis van de kinderprenten, door marskramers, leurders, kermisgasten, dominees op de catechesatie, maar vooral de schoolmeester op hun plaats van bestemming gebracht. In de klas was de prent een vaste premie, niet alleen aan het eind van het voorjaar, maar de prijs die week in week uit op goed gedrag stond. Vandaar dat ze in verband met de afmetingen van het kastje, waarin ze werden bewaard, vrijwel altijd in vieren gevouwen worden teruggevonden”. Die vondsten zijn zeldzaam geworden… Volks- en kinderprenten waren de strips van de tijd, eenzijdig bedrukte bladen met afbeeldingen van een grote of meer kleine houtsneden of gravures, al dan niet voorzien van bijschriften. Ze waren bestemd voor het schoolgaande kind, voor het kind van de kleine neringdoenden, van boeren en ambachtslieden, voor de “kleine man” uit die tijd, die zich geen boeken kon aanschaffen, maar wel voor de kinderen een plaatje kon kopen. De oorsprong van de kinderprent was de afbeelding van een heilige, die de volwassenen als schutspatroon beschouwden. In de zestiende eeuw ontwikkelden deze heiligenprenten zich via bijbelse, symbolische en allegorische prenten tot de profane volksprenten. Het drukkersmateriaal was vaak oud, vandaar ook dat na de reformatie de afbeeldingen niet worden aangepast, de heiligen bijvoorbeeld blijven hun stralenkrans dragen. Er kwamen echter ook nieuwe prenten, voornamelijk met voorstellingen van profane aard…

16-10-1971 De Volkskrant.
Drie eeuwen centsprenten. *De Armen geven, de Rijken geleend.* Van Hieronymus van Alphen is het beroemde versje “Het vrolijk leeren”:

Mijn spelen is leeren,
mijn leeren is spelen
en waarom zou mij dan het leeren vervelen?
Het lezen en schrijven verschaft mij vermaak
Mijn hoepel, mijn priktol verruil ik voor boeken;
ik wil in mijn prenten mijn tijdverdrijf zoeken,
‘t is wijsheid, ‘t zijn deugden, naar welken ik haak.

Een gravure, waarop een klein Mozart-achtige jongetje, met ganzeveer gezeten aan een bureau, dat in de zaalachtige kamer der zeer welgestelden staat.

Op de grond de hoepel en de priktol. “Ik wil in mijn prenten mijn tijdverdrijf zoeken”. Wat voor prenten zijn dat? Dat woordje “tijdverdrijf” is natuurlijk wat misleidend… Boeken en prenten staan op één lijn: leermiddelen die bij dit radicale mannetje z’n speelmiddelen worden. Je zou bij de “prenten” dus kunnen denken aan de kinderprenten, die ook wel volksprenten heten of “centsprenten” en die van de zestiende tot de negentiende eeuw in enorme aantallen zijn verspreid, veelal didactisch waren, al zijn er ook meer vermakelijke onder. Maar die centsprenten waren voor het volk, voor wie boeken te duur waren. Het jongetje van Van Alphen behoorde niet tot het volk…

08-12-1972 Het Parool.
Hond bijt niet. Deeze Hond byt niemand.

De Hond, de trouwste aller Beesten
Een Wachter zelfs voor minst en meesten.
Die Elk, wie hem maar goed doet, streeld,
Werd aan de Jeugd hier afgebeeld.

Het is een van de vele kinderprenten die gedrukt werden bij “de Erve de Weduwe Jacbus van Egmont, op de Reguliers Breestraat, te Amsterdam”…

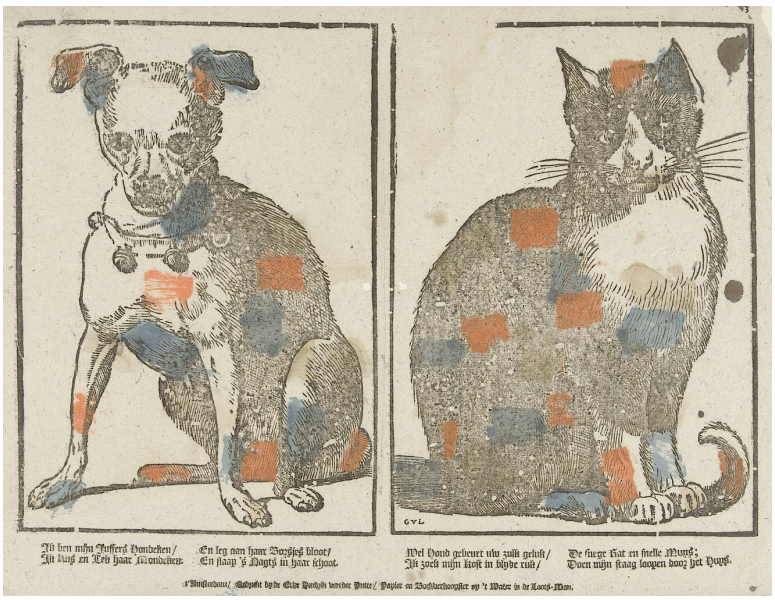
Prentnr.62 Deeze Hond byt niemand.
Uitgever Erven de Weduwe Jacobus van Egmont, Amsterdam 1761-1804.
Omschrijving: Een zittende hond met halsband. Onder de voorstelling een vierregelig vers in twee kolommen.
Houtsnede en tekst in boekdruk. Afmeting 387x305 mm.

06-04-1973 NRC Handelsblad.

De essentie van een boek is dat je er mee frunnikt. *Van alle mooie dingen waarmee de Noordhollandse stolpboerderij van mr. C.F. van Veen nagenoeg tot de nok gevuld is, komen in dit boekennummer alleen de 6.000 kinderboeken en evenveel kinderprenten ter sprake…*

In 1782 publiceerde Hieronymus van Alphen het eerste kinderboek; daarvoor bestond het kinderboek niet. De heer Van Veen: "Voor 1780 waren er geen kinderen, vroeger waren ze geïntegeerd in de volwassenen. Met het rationalisme neemt de volwassene afstand van het kind, omdat hij afstand neemt van de seksualiteit en de verantwoordelijkheid daarvoor". Terwijl de rijken voor 1800 met de kleinen Xenophon lazen, bestond voor kinderen van de "kleyne luyden" de centsprent: een houtsnede die even duur was als de kleinste munteenheid (een "duit"), die te koop was in snoepwinkeltjes of als beloning werd gegeven op school en catechesatie. "Ze kregen de hele Bijbel in koddige prentjes, ze kregen munten, vogels, vreemde volkeren, je kan niet verzinnen wat ze niet kregen: *L'encyclopaedie par l'image.* Die prenten wren kakelbont, hartstikke mooi: de houtsneden werden met de hand ingekleurd, getamponeerd, later door duimafdrukken gekleurd op willekeurige plaatsen. In het buitenland heet dat nog *colorie à la manière Hollandaise*."

Van Veen bezit een prent van een hond en een poes, waarvan er misschien 50.000 bestaan hebben – er is er maar één bewaard. Er zijn nog testamenten van drukkers waaruit blijkt dat ze tienduizenden prenten op zolder hebben liggen: van al die drukkers is niet één prent over.

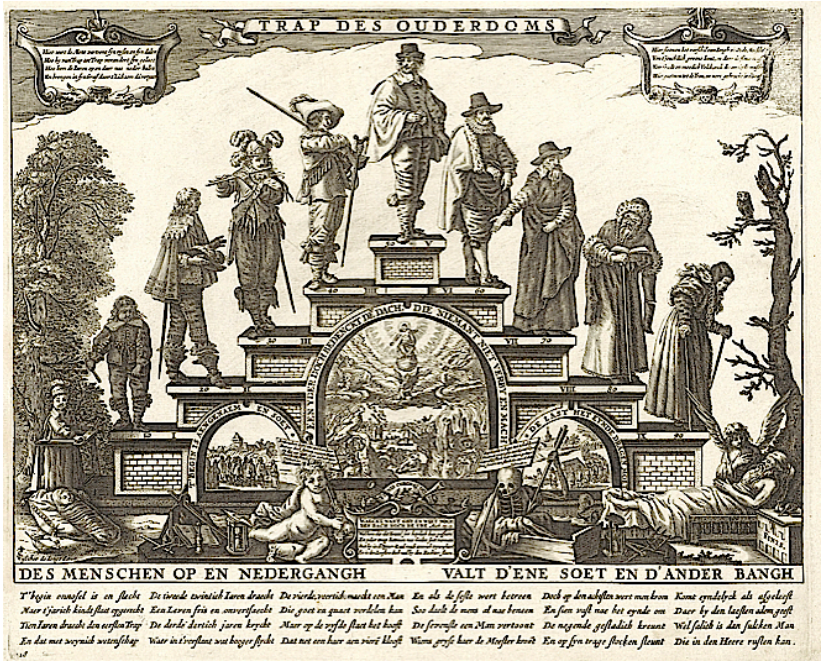

Prentnr. K93 Hond en Kat.
Prentmaker
Monogrammist GVL.
Verkoper Erven Hendrik van der Putte.
Uitgever Johannes Kannewet.
Amsterdam 1767-1793.
Houtsnede;
tekst in boekdruk.
Afmeting 272x352 mm.

"Vanaf 1770 was een verplicht boek op de scholen *De Franse tirannie* – en de methoden die men in landen als Brazilië en Turkije gebruikt om mensen aan het praten te krijgen, zijn niets vergeleken bij de methoden die men in Frankrijk gebruikte om mensen voor eeuwig het zwijgen op te leggen. Dat was voor kinderen van drie, vier jaar – ik kan dat niet bevroeden, het wekt alleen bevreemding… Boeken kun je niet laten zien; de essentie van een boek is dat je ermee frunnikt, en ik kan u er niet mee laten frunniken."…

09-06-1973 De Tijd.

Dertien oude mannen in beeld en geschrift. "Hij moest het loodje leggen": het voorwerp waaraan dit spreekwoordelijk gezegde ontleend is, valt momenteel te bezichtigen in het Rotterdams Historisch Museum. Daar is een bijzondere boeiende expositie ingericht die in het teken staat van de armenzorg. Dat alles naar aanleiding van het feit dat vorig jaar een einde kwam aan de meer dan vijfhonderd jaar oude geschiedenis van het Heilige Geesthuis dat eindigde in een pand aan de Gerard Scholtenstraat. Met die loodjes moesten de dertien oude mannen hun gelag buiten de deur betalen. Ze kregen wel elke dag twee pinten bier, maar het is begrijpelijk dat de heren wel wat extra's lustten. Artikel achttien van het reglement schreef namelijk voor: "Het is verboden de spot te drijven met het eten". In een klein bestek van enkele zalen wordt veel van het leven van de bejaarden door de eeuwen heen zichtbaar en zelfs tastbaar… Tinnen zoutvaatjes en papkommen, slijphouten, de loodjes met een stempel die als betaalbewijs golden, boeken met notulen van regentenvergaderingen en een reeks verlichte, grote foto's geven heel snel een beeld van het leven achter de muren van dit bekende instituut dat zo'n 540 jaar bestaan heeft ten behoeve van de "proveniers". Daarop sluit ook een reeks prenten aan die de Trappen des ouderdoms weergeven, volksprenten waarin de op- en neergaande loop van een mensenleven verbeeld is. Begonnen als baby, staat in het midden de man van vijftig. De verschillende figuren hebben voorwerpen bij zich die bij hun leven passen. Vaak ook zijn het paren. Soms komen er de seizoenen of vader Tijd, geraamtes of dode bomen naast een wieg, een bloeiende boom of een jong kalf op de prenten voor doe een fraaie aansluiting vormen op de expositie "Dertien Oude Mannen".

Prentnr. 28 Trap des ouderdoms.
Uitgever: Claes Jansz. Visscher (II).
A'dam, 1596-1652.
Omschrijving: een mannentrap. Op de treden van de trap, in de vorm van een brug, staan mannen in de leeftijd van 0 tot 100 jaar. Onder de brug een voorstelling van het Laatste Oordeel. Linksvoor een putto en rechtsvoor de dood. Aan weerszijden van de voorstelling een boom. Onder de voorstelling een 24-regelig vers in zes kolommen. Links- en rechtsboven en midden onder cartouches met tekst. Gravure. Afmeting 288x355 mm.

22-12-1973 Leeuwarder courant.

Oude kinderprenten in "Admiraliteitshuis". *Boeiende expositie in Dokkum…* Juist in deze tijd, nu men het wat primitieve element van de volkscultuur en de volkskunst meer waardeert dan wel eens het geval is geweest, valt er in twee zalen op grote tafels veel te zien… de kinderprent heeft een geschiedenis van eeuwen achter zich en is tot in het laatst van de vorige eeuw ook in deze provincie verspreid, zo niet gedrukt. Want inderdaad zijn er ook Friese prenten te zien, zowel Friestalige, die Joost Hiddes Halbertsma "to Dimter" bij wijze van taalbevordering liet drukken, als in Friesland gedrukte Nederlandse, waarbij als drukkers Joh. Seydel in

Leeuwarden en Dirk van der Sluis te Franeker, beiden in de 18de eeuw.

Prentnr. 39
Yge Murks fen Wynjeterp bynt syn Luts hjir op it scherp.
Uitgever J. de Lange, Dimter 1822.
Afmeting 43x34 cm.

Als men de reeks overziet, constateert men een ontwikkeling, die begint bij R.K. tradities, welke ten onzent na de hervorming vervangen worden door Bijbelse taferelen, terwijl naderhand de "Aufklärung" er zich meester van maakt, wat het duidelijkst tot uitdrukking komt in prenten die "het Nut" liet vervaardigen. In de 19de eeuw maakt men ook voor opvoedkundige en onderwijskundige doeleinden van die prenten, die dan wel wat aan levendigheid verliezen, al wordt dat meer goed gemaakt door voorstellingen die nu weer interessant zijn, zoals prenten van ambachten, gereedschappen, typen van schepen en wapens, stadsgezichten en dergelijke. Daarnaast bleven ook de meer speelse, amusante en zelfs dwaze prenten hun plaats houden en ook van dit genre is er heel wat te zien: van Luilekkerland en Jan de Wasser, de verkeerde wereld tot Assepoester... Er zijn heel oude zwart-witte, van 17de eeuwse blokken gedrukte, tot 19de eeuwse gegraveerde prenten, soms in kleur, bij wijze van spreken met de natte vinger gedaan…

15-02-1974 De Tijd.

Moordenaars in kinderschoenen. Hoe fascinerend de uitgaven ook zijn van Skarabee Facsimile van artikelen uit kranten van ver voor welke oorlog dan ook, het moet me toch van het hart dat de gravures in die werken niet kunnen halen bij e adembenemende relazen op de ingekleurde centsprenten die ik als kind mocht kopen. Over die slordig gedrukte pagina's vloeide het bloed van ettelijke slachtoffers van vele moorden rijkelijk en wel zo dat het "besondrer Saft" om met Goethe te spreken ver buiten alle perken ging en vooral vloeide door de lijnen van de tekenaars aangegeven. Maar zo'n prent was niets meer of minder dan een sterke impuls tot de meest bloeddorstige dromen. Mijn ouders waren waarschijnlijk slechte opvoeders. Ze lieten me alles lezen wat me maar onder de handen kwam en zo'n centsprent vond ik als pikante randverschijning bij mijn degelijker lectuur iets verrukkelijks. De prenten waren meestal afdrukken van houtsneden. De tekst evenwel was kort maar bijzonder krachtig en was de inslag voor mijn verbeeldende stramien der fantasieën. Het was het allermooist als het ging om misdaden of moorden die in Italië of een ander ver land, Rusland bijvoorbeeld, waren gepleegd.Als er eens zo'n prent over een gebeurtenis in Nederland ging, geloofde je het maar half. Dat deed je met schouderophalen van: nou ja, dat kunnen ze nu wel zeggen, maar dar gebeurt hier niet. Overal, maar niet in Nederland… JAN WILLEM HOFSTRA

La mort / Du Duc de Berry. / Assassiné à Paris le 13 Février 1820 / De dood van den / Hertog van Berry. / Vermoord te Parys den 13 Februarius 1820. Uitgever Philippus Jacobus Brepols, Turnhout 1800-1833. Omschrijving: Blad met 6 voorstellingen over de moord op Karel Ferdinand van Berry op 13 februari 1820 te Parijs. Onder elke voorstelling een onderschrift in het Nederlands en in het Frans. Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 400x348 mm.

22-11-1974 De Waarheid.
Tot en met 8 december wordt in de David Roëll zaal van het Rijksmuseum het klankbeeld “dag Sinterklaasje” vertoond. Dat klankbeeld vertelt over het ontstaan van het Sinterklaasfeest en over het schilderij “Het Sint Nicolaasfeest” van Jan Steen. Ter begeleidingvan het klankbeeld worden in de foyer van de David Roëll zaal enkele 19de eeuwse volksprenten tentoongesteld.

De geschiedenis van het Sint Nicolaasfeest.
Nieuwe Hollandsche kinderprenten.
Uitgever J.H. van Wees II, Utrecht 1869-1888.
Omschrijving: Blad met 16 voorstellingen over het Sinterklaasfeest. De knecht van Sint Nicolaas komt kijken of de kinderen wel lief zijn geweest, Sint Nicolaas brengt cadeaus en kinderen spelen blij met het onvangen speelgoed of zijn teleurgesteld wanneer zij de roe hebben gekregen. Onder elke afbeelding een onderschrift.
Lithografie; tekst in boekdruk. Afmeting 395x295 mm.

09-05-1975 De Waarheid.

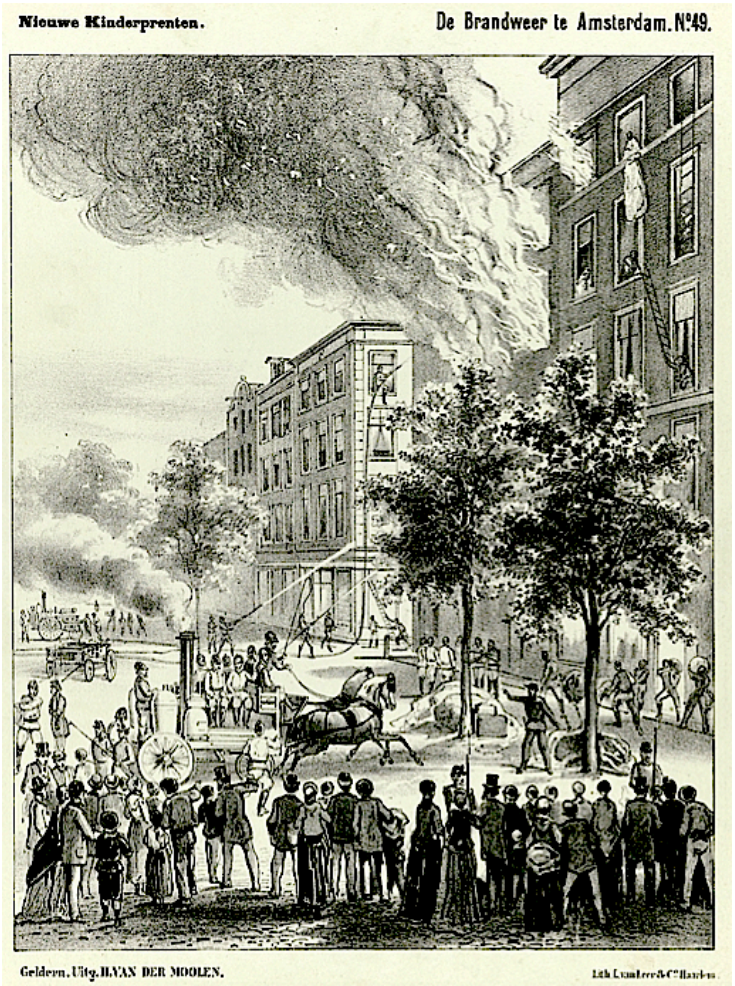
Wat er ook bij de brandweerveranderde, de mooie helmen zijn hetzelfde gebleven… "Le Président de la République chez les sapeurs-pompiers" staat er op de prent. Daar staat de president van de Franse Republiek dan, leunend op een wandelstok, een lange geklede jas aan en een zwarte hoge hoed op. Hij staart in de gekleurde vlammen van een brand die door de uitgever, kennelijk ter ere van de president extra rood zijn gedrukt. Om de statige figuur met zijn enorme snor knoeien de Franse brandweerlieden. Ze spuiten dunne straaltjes water in het vuur; zijn druk in de weer met het uitrollen van nog meer slangen; gooien kolen op het vuur van de stoomspuit, kortom zijn op alle mogelijke manieren bezig le Président te laten zien hoe je een brand blust. Het is een fraaie prent. Een uit een serie die omstreeks de eeuwwisseling werd uitgegeven onder de naam Nieuwe Kinderprenten.

Le Président de la République chez les Sapeurs-Pompiers

"*Le Président de la République chez les sapeurs-pompiers"Oude gravure 1897.*

No. 49 uit de serie laat het gehele Amsterdamse brandweerkorps uit die dagen zien, poserend voor hun glimmende stoomspuitwagen, bespannen met even glimmende paarden…

Prentnr. 49 De brandweer te Amsterdam, nieuwe kinderprenten.
Uitgever Hermann van der Moolen, Geldern, drukker L.van Leer & Co, Haarlem 1838-1892.Omschrijving: Felle brand in Amsterdam waarbij mensen zich redden met dekens en ladders, brandweermannen blussen het vuur en een publiek kijkt toe. Lithografie en tekst in boekdruk. Afmeting 429x341 mm.

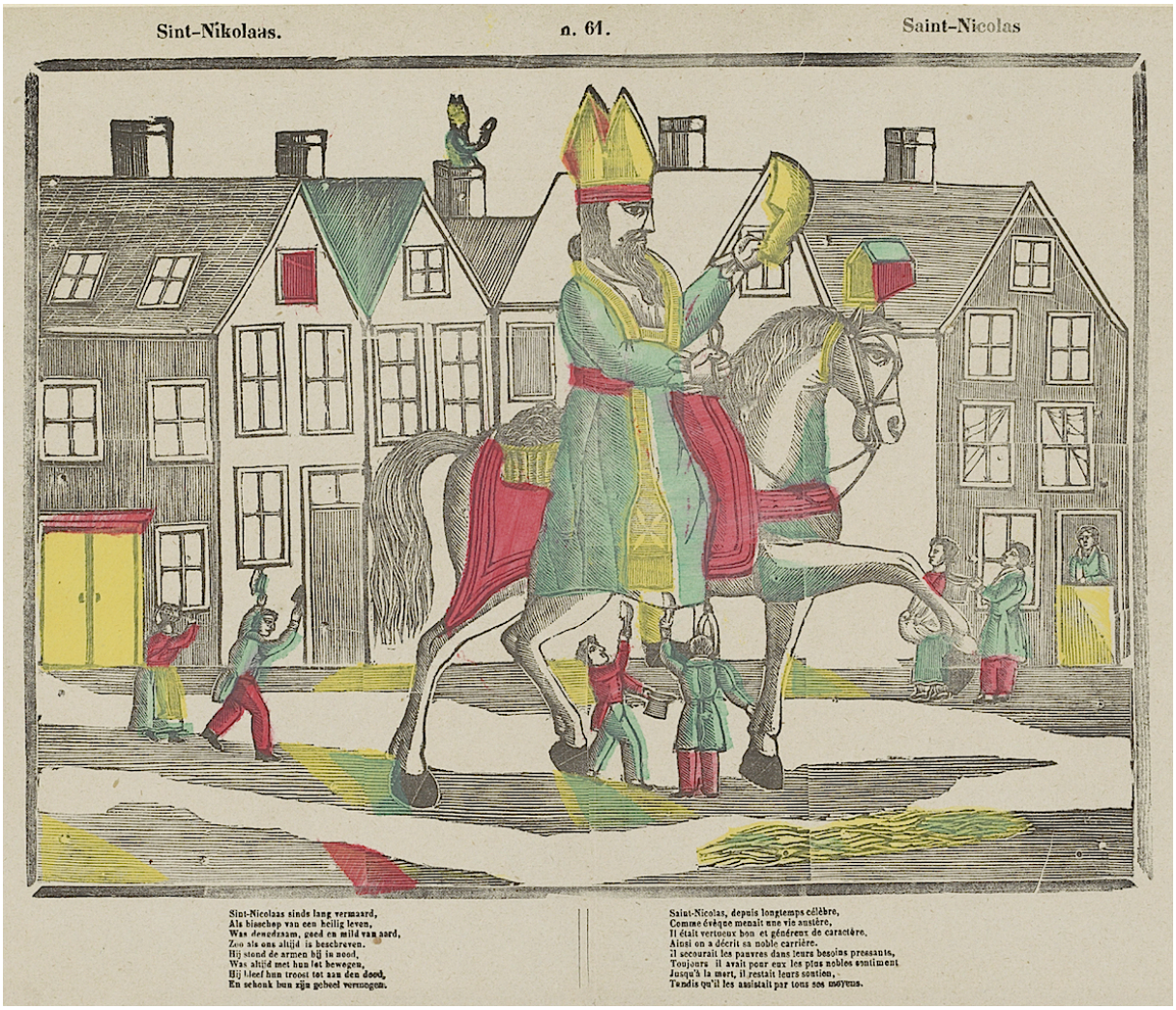
01-07-1976 NRC Handelsblad.

Expositie van centsprenten in Rijksmuseum. Centsprenten waren eenvoudige prenten uit vroeger eeuwen die – een unieke zaak – tot in de 19de eeuw alleen in Nederland verschenen. In het laatst van de zeventiende eeuw kwamen er stromen van op de markt, die voornamelijk voor kinderen waren gemaakt. Er staan voorstellingen van vogels, dieren, mensen, schepen, en soms zelfs hele "strips" met doorlopende verhalen in beeld en woord. Het Rijksprentenkabinet beschikt over honderden van deze prenten, en misschien mag dat wel een wonder heten, want dergelijke prenten waren destijds waarschijnlijk net zo'n "wegwerpprodukt" als de Pep of de Donald Duck van nu…

Prentnr. 79 Den Gildt-Os wort geciert met Bloem en Roose-kranssen (...) Ick ben een Keemel besiet my wel (...).
Kunstenaar Hendrik Putte, Amsterdam 1761-1765.
Omschrijving: Blad met 2 voorstellingen van een os (in de tekst aangeduid als een gilde-os) en een dromedaris (in de tekst aangeduid als een kameel).
Onder elke afbeelding een tweeregelig vers.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting: 415x315 mm.

15-11- 1975 Trouw.
Sinterklaas op oortjesprent. Na de intocht van Sinterklaas viert het Rijksmuseum ook sinterklaasfeest met iedereen die maar mee wil doen. Op elk heel uur is er in de David Roëll-zaal een acht minuten klankbeeld te horen… en een kleine tentoonstelling met onder meer zes volksprenten uit de vorige eeuw …

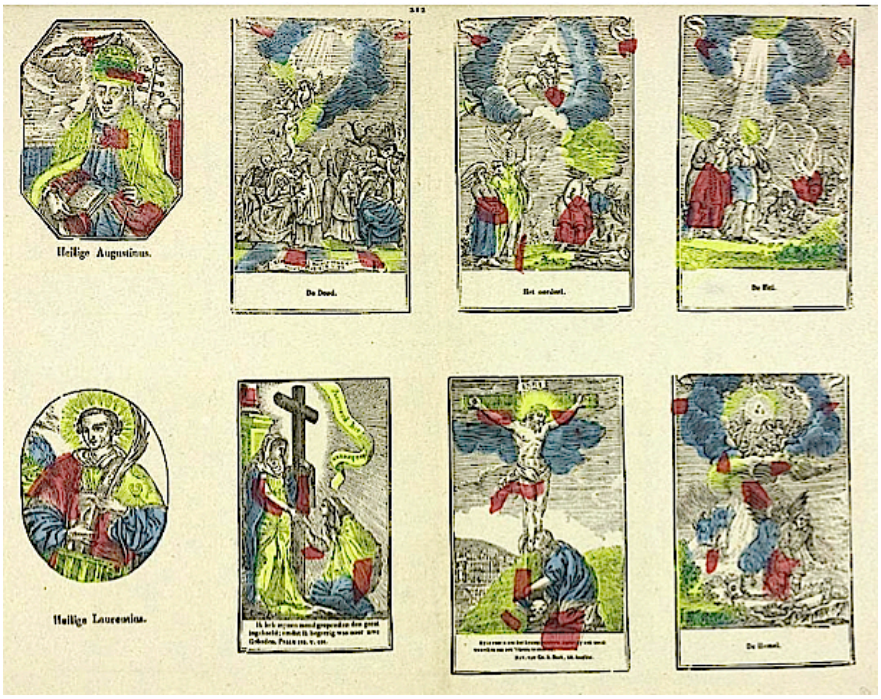

Prentnr. 61 Sint-Nikolaas / Saint-Nicolas.
Uitgever Franciscus Antonius Beersmans, Turnhout 1866-1902.
Omschrijving: Blad met een grote voorstelling van Sint Nicolaas die te paard door de straat gaat. In zijn hand houdt hij een klomp. Kinderen snellen naar de Sint toe en reiken hem hun klompen toe.
Onder de afbeelding een achtregelig vers in het Nederlands en in het Frans.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 312x424 mm.

13-07-1976 NRC Handelsblad.

Het wereldse en hemelse leven en lijden voor een cent. Door Adriaan van Dis – Centsprenten, beeldekenspapier, mannekensbladen, Sanctjewale, heiling… verschillende namen voor één en hetzelfde ding: de kinderprent die eeuwenlang door marskramers, kermisklanten en andere leurders aan kinderen werden verkocht voor een klein courant muntje – een oortje, een duit of een cent. Hoe deden ze het ervoor, de vodden-rapers die lompen voor de papiermolen verzamelden, de papierwassers, -zevers en –persers, de voerlui, drukkers en handelaren: één prent voor één cent. Het waren bonte gekleurde houtsneden van zo'n 40 bij 30 centimeter, waarop al het wereldse en hemelse leven en lijden was afgebeeld. Nu had de verkoopprijs wel invloed op het uiterlijk van de prenten. Het papier is grauw en ongelijmd en de kleuren – meestal blauw, oranjerood en geel – waren zo economisch aangebracht dat het meer toeval dan kunstmin was wanneer ze binnen de lijnen vielen. Toch heeft ons land naam gemaakt met deze eigenzinnige kleurmethode, want sindsdien spreken de Fransen van " colorié à la manière Hollandaise", en dat betekent zoiets als met de Franse slag. Bijna drie eeuwen lang waren deze prenten de enige literaire versnapering voor de overgrote meerder-heid van de jeugd. Kinderduimen, schoonmaakwoede en de tand des tijds hebben, sinds de houtsneden in de vorige eeuw in onbruik raakten, deze centsprenten tot object van verzamelaars gemaakt. Hoewel er in de zeventiende en achttiende eeuw miljoenen exemplaren zijn gedrukt, zijn er uit die tijd nog maar enkele honderden onbeschadigd bewaard gebleven. Daarom is het toevoegsel "uniek" bij de tentoonstelling Nederlandse volks- en kinderprenten, die de komende drie maanden in het Prentenkabinet van het Rijksmuseum valt te bezichtigen, geen loze versiering. Zeker meer dan de helft van de tentoongestelde prenten zijn unica en ook een overzicht van drie eeuwen losbladig kinderboek behoort tot de zeldzaamheden. Pas na de tweede helft van de 17de eeuw kreeg de volksprent het karakter van een echte kinderprent, maar de tentoon-stelling in het kabinet belicht ook de voorlopers die de typisch Noord-nederlandse centsprenten hebben ingeleid. Bovendien is de scheiding kinderprent / volksprent enigszins kunstmatig. Er bestaat geen enkele aanwijzing waarom en wanneer de kinderprent is ontstaan, alleen de laat 17de-eeuwse ondertitels voor de "jonge jeugd", geven aan dat ze vanaf die tijd speciaal voor kinderen waren bestemd. Deze uitdrukkelijke gerichtheid op het jonge volkje is typisch voor de Noordelijke Nederlanden, en uniek in het Europa van de 17de en 18de eeuw. Verre voorouders van de kinderprent waren de eveneens van houtblokken gedrukte en met de handgekleurde 15de-eeuwse prenten met heiligen. Van deze schuts-patronen, die op hoop van zegen en bescherming in groten getale aan de wand werden geplakt, is weinig bewaard gebleven. Voor de tentoon-stelling zijn enkele behouden doordat sommige eigenaars ze in deksels van houten kistjes plachten te plakken. Ondanks dat het eenvoudig vervangbare gebruiksgoederen waren – men kocht apostelen per strook in 't kerkportaal – is het overgrote deel van deze religieuze prenten, ook de latere 16de-eeuwse, tijdens en door de Reformatie verdwenen.

Alleen de naam “heiling”, die men nu nog wel in Friesland voor kinderprent gebruikt, herinnert aan deze periode.

Prentnr. 212 Heilige Augustianus.
Maker Alexander Cranendoncq.
Uitgever Brepols & Dierckx zoon 1833-1880.
Omschrijving Oblong centsprent met 2 x 4 houtsneden, met op de bovenste rij een afbeelding van de Heilige Augustinus in een achthoekig kader, en 3 rechthoekige "kaarten" met onder de afbeelding de onderwerpen: De Dood, Het oordeel, De Hel. Daaronder een afbeelding van de Heilige Laurentius in een ovaal kader, en weer 3 "kaarten" met afbeeldingen, met een tekst uit psalm 118,tekst uit De Navolging van Christus en De Hemel.

Na de beeldenstorm ontstaat een nieuw soort houtsneden op groot formaat. Het heilige, maar niet het hogere verdwijnt: voor de welgestelden verschijnen afbeeldingen met allegorische thema’s en uitvoerige teksten en voor het grote publiek de vorstenportretten.
De koninklijke hoogheden, voor wie in het museum een fraaie Orangerie is ingericht, zijn de eerste profane voorgangers van de echte kinderprent. Want hoe vaag de scheidslijn kinderprent / volksprent ook mag zijn, de eerste onderscheidde zich in ieder geval door een minimum aan tekst. In vrijwel alle kinderprentfondsen komen oranjeportretten voor. Vaak werden dezelfde houtsneden voor verschillende personen gebruikt. Op sprekende gelijkenis werd niet gelet, het was al mooi genoeg als een oud hoofd door een nieuw werd vervangen. Veel van deze 16de-eeuwse houtbokken worden tot laat in de 18de eeuw nog als kinderprent herdrukt, vaak met andere betekenissen en teksten. Ook werden in onbruik geraakte blokken, die oorspronkelijk als boekillustratie dienst hadden gedaan, vele tientallen jaren later weer op de kindermarkt gebracht…

Op de latere kinderprenten is ieder denkbaar onderwerp dat zich voor afbeelding leent vertegenwoordigd: vogels, schepen, bloedige gebeurtenissen uit de Bijbel, het ABC, kinderspelen, soldaten, vreemde volken, spannende strips , dieren, topografie en acrobaten en kreupelen in alle onmogelijke standen gaven de prenten het karakter van een encyclopédie par l'image.

Prentnr. 78
Dees beesten wreed,
Doen niemand leed.
Uitgever
De erven de weduwe J. Ratelband en J. Brouwer,
Amsterdam 1782-1795.
Omschrijving:
Blad met vier voorstellingen van dieren: een leeuw, een olifant, een eenhoorn en een hert. Onder elke afbeelding een tweeregelig vers.
Houtsnede; tekst in boekdruk.
Afmeting: 420x310 mm.

Vooral wanneer de centsprent een vaste plaats bij de massa verovert, neemt de kunstzinnige waarde af en de cultuurhistorische toe. De prenten geven een schat aan informatie over zich wijzigende volksgebruiken, beroepen, spreekwoorden en kinderspelen… Rebussen verschaffen gegevens over de uitspraak in bepaalde perioden en relatiespelletjes – seksueel gedrag laat zich evenzo raden. Net als bij het (zich pas veel later ontwkkelde) kinderboek werden ook toen jonge mensen geconfronteerd met afgedragen cultuurgoederen van hun ouders: een 16de-eeuwse ridderroman van 21 delen wordt verwerkt tot strip, het volksverhaal van Jan Wasser verschijnt in de loop der eeuwen in verschillende versies en ook Doktor Faustus en Robinson Crusoë worden op kinderniveau ingeprent. Bij vrijwel alle uitgevers van kinderprenten keren telkens twee thema's in de afbeeldingen terug: "De verkeerde wereld" en "De Trap des Ouderdoms". In de verkeerde – of omgekeerde – wereldprenten hoedt de wolf de geiten, spinnen de varkens en vechten de ratten tegen de katten. Vooral het laatste motief – de wraak van de zwakke op de sterke – is zeer oud en veel gebruikt. In 1797 werd nog een 16de-eeuws houtblok met dergelijke afdrukken inbeslaggenomen omdat zo'n houtsnede in de tijd van prinsgezinden en patriotten als "een revolutionaire en rustverstorende prent" werd beschouwd…

06-08-1976 De Volkskrant.

Centsprenten in Amsterdamse Rijksmuseum. Wie de tijd neemt om deze prenten te bekijken, die zich uitstrekt van de vijftiende tot de negentiende eeuw, moet al snel erkennen dat begrippen als musische vormgeving, permanente educatie, en zeker ook het zogenaamde “tweede gebruik” en het stripverhaal beslist geen hedendaagse uitvindingen zijn…

Prentnr. 21 Ziet hier drie wakkre knaapjes treeden,
Zo fluks ter been, zo fris van leden.
Prentmaker J. Robeyn. Uitgever Erven weduwe Cornelis Stichter,
Amsterdam 1715-1813.
Omschrijving: Blad met 4 voorstellingen van kinderspelen.
Boven of onder elke afbeelding een vierregelig vers.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 325x410 mm.

De aantrekkelijkheid van deze druksels is ook vandaag nog de vrije weergave van het onderwerp. In houtblokken gesneden en meestal op nooit helemaal gave (en in ieder geval nooit dezelfde) afdruk uitgevoerd.

Portretten van de Oranje's en andere prominenten…

Prentnr. 33 Hier ziet gy keysers, koningen, princen en heeren
Die ons land wel eertijds kwamen te regeeren.
Uitgever De erven de weduwe J. Ratelband en J. Bouwer.
Amsterdam 1782-1793.
Omschrijving: Blad met 20 portretten van vorsten en edellieden, onder wie Karel V van Habsburg, Karel IX en Filips II de Stoute.
Onder elke afbeelding een onderschrift.
Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 370x 291 mm.

Prachtig zijn nog steeds de meestal ietwat pastelgetinte inkleuringen. Dat gebeurt met vierkante, rechthoekige of halfronde blokken. Interessant is daarbij te vermelden het "tweede gebruik" van de 16de eeuwse houtblokken die – bewaard gebleven – in de 17de en vooral in de 18de eeuw als volks- of kinderprent werden herdrukt. En dan vaak met andere betekenissen en teksten… Jan Paul Bresser

30-06-1977 Trouw.

Een prent voor een cent. **…**Een leuke expositie in de St. Josephstraat 1, 's Hertogenbosch… De kinderprenten waren in de eerste plaats bedoeld als leerzaam en vermakelijk materiaal, waar niet alleen kinderen maar ook veel volwassenen veel genoegen aan beleefden. Leerzaam: zo zijn er ABC-prenten, die nuttig waren bij het leren van het alfabet, prenten waarop allerlei voorwerpen worden aangeduid, dierenprenten, die een natuurhistorische les bevatten, prenten met informatie over allerlei beroepen en ambachten, over mythologische figuren, vreemde volken en – een aparte groep – de militaire prenten, waarbij ook de oproep tot vaderlandsliefde en heldenmoed niet ontbreekt. Het vermaak komt vooral aan de orde bij de prenten, die duidelijk de voorlopers zijn van het moderne stripverhaal: door middel van "praatje bij plaatje" wordt b.v. de geschiedenis verteld van Urbanus en Isabel, die trouwen, scheiden en weer trouwen…

Prentnr. 4 Urbanus en Isabel Zie hier het leeven van Urbaan… Uitgever: Weduwe C. Kok, Amsterdam 1842-1866. Omschrijving: Blad met 24 voorstellingen uit het leven van Urbanus en Isabel. Ze trouwen, maken ruzie, gaan scheiden, en Urbanus wordt een bedelaar. Onder elke voorstelling een tweeregelig vers. Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 419x341 mm.

07-07-1977 Trouw.

Deventer centsprenten in De Waag. Ter gelegenheid van de viering van “Deventer 500 jaar drukkersstad” is deze zomer in De Waag te Deventer een expositie van centsprenten te bekijken, die zonder uitzondering in Deventer zijn gedrukt.

Het is een amusante tentoonstelling, die weer eens laat zien hoe groot de kloof is tussen het cultuurpatroon van nu en dat van slechts enige honderden jaren geleden of zelfs nog korter. Omdat boeken voor de meeste ouders niet te betalen waren, werden in de vorige eeuwen vaak prenten – met onderschrift – gebruikt om de kinderen te leren lezen. In de achttiende eeuw waren ze nog al realistisch. Prenten met zaken als dood, huwelijk, oplichterij en overspel werden ook voor kinderen geschikt leesvoer bevonden. In de negentiende eeuw veranderde dat, mede door toedoen van de Maatschappij tot het Nut van het Algemeen. De taal werd gekuist en men verving de levenverhalen door prenten met ambachten en beroepen vol stichtelijke en in ieder geval moraliserende teksten.

De prenten op de tentoonstelling zijn alle gedrukt door leden van de drukkersfamlie De Lange. Jan de Lange begon in 1750 te Deventer met een eigen drukkerij. Naast het zogenaamde stadsdrukwerk, boeken en Deventer Almanakken had hij een “fonds” van zo’n vijftig verschillende kinderprenten. Voor het drukken ervan maakte hij gebruik van al oudere blokken. “De driekoningen komende uit Oriënt”, werd gedrukt met een blok uit de zestiende eeuw.

Prentnr.43 De driekoningen komende uit Oriënt. Uitgever Jan de Lange, Deventer 1752. Ontwerper Willem Jacob Delff. Omschrijving: Houtsnede, waarvan klein gedeelte handgekleurd. 16e-eeuwse ruiterprent met 3 Franse edelen, door Jan de Lange I, onder bovenstaande titel uitgegeven. Verder opschrift: 'Te Deventer, gedrukt by Jan de Lange, Stadsdrukker aan den Brink'. Afmeting 39x32 cm.

De opvolgers van de oude Jan die voortgingen met het drukken van dezelfde prenten, maar er hun eigen naam onder zetten, breidden het assortiment uit tot meer dan honderd prenten. In de houten blokken waren de afbeeldingen in spiegelbeeld uitgesneden. De afdrukken noemt men houtsneden. Voor de regeltjes eronder, die vaak rijmden, werden loden letters gebruikt. Aan het einde van de achttiende eeuw ging Jan (Hendrik) de Lange over van gotische letters naar het gewone lettertype. Het papier, waarop de plaatjes werden gedrukt, was de minste kwaliteit geschept papier. Dikwijls werden de afbeeldingen nog op eenvoudige wijze met waterverf ingekleurd.

Kinderprenten zijn ontstaan uit de conterfeitsels van heiligen, die sinds de vijftiende eeuw in vele huizen hingen om de bewoners tegen gevaren te beschermen. Geliefd waren destijds stripverhalen, zoals det van Tetjeroen de kwakzalver en dat van de sterke man Steven van der Klok…

Prentnr. 25
Hier ziet gij Steven van der Klok,
En al zijn hooggeroemde daden,
Waar hij zoo veel opzien trok,
En zich met eer zag overladen.
Verkoper Van de Grampel & Bakker Schalekamp, Amsterdam.
Uitgever Jan de Lange II, Deventer 1822-1849.
Omschrijving: Blad met 24 voorstellingen over het leven van Steven van der Klok. Onder elke afbeelding een tweeregelig vers. Houtsnede; tekst in boekdruk. Afmeting 416x324 mm.

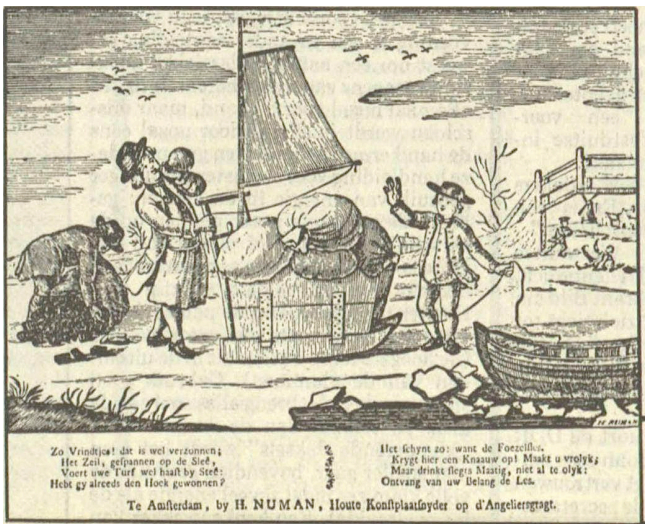
Vaak was de stof ontleend aan toneelstukken. Er waren ABC's, vaak met dieren. Dan was er een onderwerp De Verkeerde Wereld, waar alles omgekeerd ging. Het was meer symbolisch van aard, evenals de plaatjes over Luilekkerland. Ambachten en beroepen namen later een belangrijke plaats in. De familie De Lange heeft maar een enkele prent gedrukt met voorstellingen uit de bijbel. Een totaal ander register werd er uitgetrokken als onze voorvaderen in een spotzieke bui verkeerden, en dat was nogal eens het geval. Zelfironie was hen ook niet vreemd. Men bekijke maar een die prenten over de "Twaalf neusen als Reusen". Allemaal varianten op, zoals we tegenwoordig zouden zeggen, een goede voorgevel versiert het hele huis. Kinderprenten werden in grote oplage gedrukt. Van sommige nummers is nog slechts één exemplaar aanwezig…

06-03-1979 Nederlands dagblad.
Westfries Museum Hoorn toont centsprenten. De eigenlijke Kinderprent of Centsprent komt in Nederland in de tweede helft van de 17e eeuw op en blijft – curieuze bijzonderheid – tot in het begin van de 19e eeuw in Europa een unieke Nederlandse aangelegenheid die zich uitsluitend tot de noordelijke Nederlanden bepaalt. Eerst daarna komen ze ook elders, en met name in Duitsland, voor waarbij de Duitse en later ook de Belgische produktie de Nederlandse op den duur gaat overvleugelen.

Kinderprent met kinderspelen . Uitgegeven 1760-1765.

Kinderprent met ijstaferelen. Uitgegeven 1760-1765.

"Het zijn voor jeugdige kinderen bestemde, bijna altijd in houtsnee-techniek gedrukte prenten op wat grauwig papier en vaak niet meer dan vluchtig en grof ingekleurd. Ze werden door de leurders en marskramers op kermissen en jaarmarkten of ook wel gewoon aan huis verkocht voor het kleinst gangbare muntstukje: een oortje of twee duiten (ca. 1¼ cent), hetgeen hun naam "Centsprenten" verklaart", aldus directeur W.A. Braasem van het Westfries Museum. Goedkope massaprodukten als deze prenten waren doorgaans zeer vluchtig ingekleurd. Met een tampon werden dan in twee of drie en meestal primaire kleuren op vaak willekeurige plaatsen in de prent een kleurvlek aangebracht. Deze voor dit soort prenten karakteristieke en vreemde manier van kleuren stond al vroeg bekend als "Colorier à la manière Hollandaise". Soms gebeurde het ook, dat het haastig opbrengen de kleuren gemakshalve met de in de verf gedoopte duim plaats vond, reden dat ze ook wel "Duimsprenten" worden genoemd.

Karakteristiek voor de centsprent is de opbouw uit meerdere 4, 6, 12 maar meestal 24 afbeeldingen in een kadertje, waarbij elk afzonderlijk prentje een doorgaans vierregelig onderschriftje heeft, al of niet op rijm. De afgebeelde onderwerpen zijn van een grote verscheidenheid: naast meer of minder moraliserende stripverhalen, afbeeldingen van vreemde volkeren, klederdrachten, historische gebeurtenissen, allegorieën, spreekwoorden, dieren, beroepen, bijbelse onderwerpen (en dan bijna altijd uit het Oude Testament), soldaten, sprookjes. “Trappen des ouderdoms”, de zgn. “Verkeerde Wereld” enz. En dat dan in de vorm van vaak zeer expressieve houtsneden.
Deze door de betrekkelijk slechte kwaliteit papier kwetsbare en van hand tot hand gaande bladen zijn in de loop der tijden op grote schaal verloren gegaan, zodat tegenwoordig mooie gave 17e- en 18e eeuwse exemplaren al zeldzaam en schaars zijn geworden. De belangrijkste collectie, de Waller-collectie, is in bezit van het Rijksprentenkabinet te Amsterdam. Naast hun artistieke charme hebben de Centsprenten ook een niet geringe kultuurhistorische waarde en zijn ze van belang voor de kennis van de benadering van het kind in Nederland in de 17e, de 18e en het begin van de 19e eeuw.

Prentnr. 190
Ziet wat in deeze prent elks beeld en werk beduidt,
En kiest, ô kinderen! voor u het best 'er uit.
Uitgever
Johan Noman, Zaltbommel
1806-1830.
Omschrijving:
Blad met 36 voorstellingen van beroepen en bezigheden voor vrouwen.
Onder elke afbeelding een vierregelig vers.
Houtsnede;
tekst in boekdruk.
Afmeting 410x335 mm.

27-07-1979 Nieuwsblad van het Noorden.
Uit de wereld van het rijke kind. De Borg Verhildersum bij Leens heeft haar Zomertentoonstelling ingericht rond het thema “Uit de wereld van het Kind”. De expositie laat vooral de voorbije wereld zien, bovendien één die aan het kind met rijke ouders was voorbehouden.
Die voorbije wereld is speciaal de negentiende eeuw, juist een tijd waarin heel wat kinderen vanaf hun vroegste jeugd in fabrieken en ateliers werkten en geen tijd hadden om een eigen wereld te hebben… een pagina uit het Nieuwe Nederlandse Kinderprenten toont ons de “Lotgevallen van Jan de Wasscher”, dat enerzijds associaties opwekt met de typering van de vrouw als Kenau en anderzijds doet denken aan een wat ver doorgevoerd doorbreken van het ongeëmancipeerde rollenpatroon. Jan schilt de aardappels en doet de wasch, maar brengt er zo weinig van terecht dat Griet hem het huis uitstuurt:

En Griet jaagt, als razend – wat droevig besluit
Met stoffer en tang Jan hier d’achterdeur uit.

Prentnr.65 Jan de Wasscher. Nieuwe Nederlandsche kinderprenten. Uitgever Jan de Haan, drukker Emrik & Binger. Haarlem 1875-1903. Omschrijving: Blad met 13 voorstellingen uit het leven van Jan de Wasser, een man die van zijn vrouw Griet, die de broek aan heeft, al het huishoudelijk werk moet doen.
Onder elke voorstelling een tweeregelig vers.
Kleurenlithografie; tekst in boekdruk. Afmeting 347x423 mm.

Wat moeten kinderen hiervan leren? …

Eric Bos.

31-10-1979 NRC Handelsblad.

"Het Jasje van Hugo de Groot" in Museum Atlas van Stolk.

Hugo de Groot werd in 1583 in Delft geboren. Hij bleek als kind al uitzonderlijk begaafd te zijn. Op 8-jarige leeftijd schreef hij Latijnse gedichten, waaronder een lofdicht op een overwinning van Prins Maurits. Als 16-jarige vestigde hij zich als advocaat in Den Haag, waarop op dat moment vredesonderhandelingen werden gevoerd tussen Spanje en de Zuidelijke Nederlanden enerzijds en de Noordelijke Gewesten anderzijds. Door het Twaalfjarig Bestand van 1609 werd de Republiek weliswaar als zelfstandige staat erkend, maar de godsdienstige en politieke tegenstellingen bleven in al hun hevigheid bestaan. De jurist, classicus, theoloog, historicus en diplomaat Hugo de Groot stond bij deze twisten aan de zijde van Johan van Oldenbarnevelt. Prins Maurits was het met de binnen- en buitenlandse politiek van Van Oldenbarnevelt niet eens en liet hem samen met De Groot en anderen arresteren. Door partijdige rechters werd Van Oldenbarnevelt ter dood veroordeeld en kreeg De Groot levenslange gevangenschap… Na twee jaar opsluiting in slot Loevestein, bij Gorinchem, wist De Groot in 1621 te ontsnappen. Zijn vrouw, Maria van Reigersberch, die zijn gevangenschap deelde, en de dienstbode beraamden het vluchtplan. Door de niets vermoedende slotsoldaten, werd hij in zijn boekenkist met opgetrokken benen, boeken als steunen in de knieholten en het Nieuwe Testament als hoofdsteun, naar de bevriende familie Daetselaar in Gorinchem gebracht, die de gevangene regelmatig van studiemateriaal had voorzien. Vandaar reisde De Groot verkleed als metselaar verder naar Antwerpen…

Prentnr. 11
De geschiedenis van Hugo de Groot.
Prentmaker Christiaan Jacob Schuyling, Rotterdam.
Uitgever T.C. Hoffers, Rotterdam 1820-1838.
Omschrijving: Blad met 8 voorstellingen over de ontsnapping van Hugo de Groot uit Slot Loevestein. Onder elke afbeelding een vierregelig vers.
Houtsnede;
tekst in boekdruk.
Afmeting 406x333 mm.